

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra kulturních a náboženských studií

**Transkulturní prvky v románu Nagíba Mahfúze
„Awlád háratiná“**

bakalářská práce

Autor: Robert Klika

Studijní program: Humanitní studia

Studijní obor: Transkulturní komunikace (TKMB)

Vedoucí práce: ThLic. Mgr. Lukáš de la Vega Nosek, Ph.D.

Oponent práce: doc. Mgr. David Bouma, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor: Robert Klika

Studium: P18P0539

Studijní program: B6107 Humanitní studia

Studijní obor: Transkulturní komunikace

Název bakalářské práce: **Transkulturní prvky v románu Nagíba Mahfúze „Awlád háratiná“**

Název bakalářské práce AJ: Transcultural elements of the novel Naguib Mahfouz „Awlad haratina“

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Práce se zaměří na analýzu románu egyptského laureáta Nobelovy ceny za literaturu Nagíba Mahfúze "Děti naší čtvrti" (Awlád háratiná) publikovaného roku 1959. Analýza bude vycházet z obou anglických překladů a bude prováděna z pohledu a metodou transkulturní komunikace a mezináboženského dialogu. Tématem bude také aplikace nalezených prvků na současnou transkulturní problematiku. Práce se závěrem pokusí vymezit roli beletrie pro transkulturní komunikaci.

Culler, Jonathan: *Krátký úvod do literární teorie*, Brno: Host, 2002

Frye, Northrop: *Anatomie kritiky*, Brno: Host, 2003

Lakoff, George - Johnson, Mark, *Metafory kterými žijeme*, Brno: Host, 2014

Newton, Keneth M.: *Jak interpretovat text. Kritický úvod do teorie a praxe literární interpretace*, Olomouc: Periplum, 2008

Mahfúz, Nagíb: *Skandál v Káhiře* (překl. Jaroslav Oliverius), Praha: Odeon, 1968

Mahfouz, Naguib: *Children of Gebelawi* (transl. Philip Stewart), London - Portsmouth: Heinemann, 1981

Mahfouz, Naguib: *Children of the Alley* (transl. Peter Theroux), New York: Anchor Books, 1996

Oliverius, Jaroslav: *Svět klasické arabské literatury*, Brno: Atlantis, 1995

Oliverius, Jaroslav: "Romány Nagíba Mahfúze", in: Mahfúz, Nagíb: *Skandál v Káhiře* (překl. Jaroslav Oliverius), Praha: Odeon, 1968, s. 183-190

Oliverius, Jaroslav: *Moderní literatury arabského Východu*, Praha: Karolinum, 2015

Ondráš, František: *Arabský román. Vznik a vývoj uměleckého žánru (1830-1930)*, Praha: FF UK, 2017

Sokolíčková, Zdenka: *Výzvy pro transkulturní komunikaci*, Ostrava: Moravapress, 2014

Zadávací pracoviště: Katedra kulturních a náboženských studií,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: ThLic. Mgr. Lukáš de la Vega Nosek, Ph.D.

Oponent: doc. Mgr. David Bouma, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 22.2.2022

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou závěrečnou práci vypracoval pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

Podpis autora:

Poděkování

Děkuji ThLic. Mgr. Lukáši de la Vega Noskovi, Ph.D. za cenné rady a odborné vedení této bakalářské práce. Mé největší díky patří Lence Láskové, která mi byla nenahraditelnou oporou.

Anotace

KLIKA, Robert. *Transkulturní prvky v románu Nagíba Mahfúze „Awlád háratíná“*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2022, 35 stran. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá pohledem na egyptský román *Awlád háratíná* Naguiba Mahfouze transkulturním prizmatem. Zkoumá společensko-náboženské aspekty a mezilidské vztahy v různorodých komunitách a vztahy mezi těmito komunitami navzájem. Snahou je nalézt, přiblížit a pojmenovat zejména transkulturní dimenze mezilidských vztahů osob rozdílného etnika a náboženského vyznání, eventuálně i napříč sociálními vrstvami. Ve své práci se, kromě přiblížení autora, zaměřuji na obsah jeho výše jmenovaného Nobelovou cenou vyznamenaného literárního díla. Zaměřuji se na charakteristiku klíčových postav a jejich rolí v příběhu. Cílem této práce je rozklíčování vztahů náboženských proroků k Bohu.

Klíčová slova: hřích, násilí, nerovnost, útlak, tyranie, válka, sociální spravedlnost, víra, naděje, láska, nenávist, technologie, Bůh

Annotation

KLIKA, Robert. *Transcultural elements in Naguib Mahfouz's novel „Awlád háratiná“*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2022, 35 pages. Bachelor's degree thesis.

This bachelor's degree thesis deals with the view of the Egyptian novel *Awlád háratiná* by Naguib Mahfouz through a transcultural prism. It examines socio-religious aspects and interpersonal relationships in and between diverse communities. The aim is to find, approach and name especially the transcultural dimensions of interpersonal relationships of people of different ethnicities and religions, possibly across social classes. In my work, in addition to introducing the author, I focus on the content of his above-written Nobel Prize-winning literary work. I focus on the characteristics of the key characters and their roles in the story. The aim of this work is to recognizing the relationships of religious prophets to God.

Keywords: sin, violence, inequality, oppression, tyranny, war, social justice, fear, faith, hope, love, hate, and, technology, God

Obsah

Úvod	8
1 Naguib Mahfouz Abdelaziz Ibrahim Ahmed Al-Basha (1911–2006) Chyba! Záložka není definována.	
1.1 Vzdělání a kariéra	Chyba! Záložka není definována.
1.2 Mahfouzova tvorba	Chyba! Záložka není definována.
1.3 Literární vzory Naguiba Mahfouze	Chyba! Záložka není definována.
2 Awlád háratiná – stručné shrnutí děje	Chyba! Záložka není definována.
3 Interpretace děje jako transkulturní pohled na duchovní dějiny lidstva	Chyba! Záložka není definována.
Záložka není definována.	
3.1 Gabal	Chyba! Záložka není definována.
3.2 Rifaa	Chyba! Záložka není definována.
3.3 Qassem	Chyba! Záložka není definována.
3.4 Arafa	14
4 Role beletrie pro transkulturní komunikaci	Chyba! Záložka není definována.
Závěr	Chyba! Záložka není definována.
Bibliografie	Chyba! Záložka není definována.

Úvod

Naguib Mahfouz Abdelaziz Ibrahim Ahmed Al-Basha, první arabský laureát Nobelovy ceny za literaturu je osobnost, o které jsem se dozvěděl při mém studiu na Univerzitě Hradec Králové. Obor Transkulturní komunikace na Pedagogické fakultě jsem si vybral v období dlouhodobé rekonstrukce mého organismu po rozsáhlém polytraumatu, utrženém při mé nebezpečné práci. Oproti prognózám lékařů se mi díky usilovným rehabilitacím a s pomocí Boží podařilo vypracovat se ze statusu „ležák“ do statusu „chodčák“. Proběhla u mě úspěšná vertikalizace, která se pak stále dál zlepšovala, a protože vertikalizace vyzdvihuje na nohy kromě člověka samého i jeho mysl, tak se postupně začaly probouzet i moje vize věcí příštích (některé z nich přemrštěné). Mezi nimi bylo kupříkladu i studium na vysoké škole, protože s mým novým společenským statutem související pobírání invalidního důchodu mi k takovým věcem otevíralo dveře (byť ne už v úplně studentském věku). Po mém nedobrovolném doskoku ze střechy čtyřpatrového domu na betonový dvorek a po dlouhé době, kdy jsem na tom byl úplně špatně, jsem asi rok trávil samostudiem univerzálního neutrálního jazyka esperanto. V té době jsem jinou činnost než koukat do textu ani dělat nemohl, ale o to intenzivnější život jsem prožíval se svou knížkou. Utekl čas a díky dlouhodobým urputným rehabilitacím se můj původní celkově mizerný stav výrazně změnil. Nakonec jsem začal hledat informace o tom, jestli pro mne v budoucnu nebude nějaká možnost studovat esperanto na vysoké škole. V česku jsem nikde nic nenašel, ale když jsem v další fázi hledal, jestli nenarazím alespoň na nějaký studijní obor, který bude v podobném duchu, narazil jsem na Transkulturní komunikaci. Obor s tímto názvem jsem objevil v Hradci Králové, kde mě posléze i vřele přijali v Augustinu. Augustin patří mezi sdružení, která na univerzitách zpřístupňují studium studentům se „specifickými“ potřebami, tedy i pro mě coby invalidu. Jako pro člověka, který se neorientuje a nemá ani žádné zázemí, jako je rodina nebo vazby na blízké lidi, by pro mě bez této nabídnuté pomoci (minimálně na začátku studia) bylo zkoušet vysokou školu jen marným, zoufale odvážným pokusem. Vše bylo ale domluveno a po následné asi roční důkladné domácí přípravě se mi zadařilo a nastoupil jsem na Katedru kulturních a náboženských studií. Ke startu mého návratu opět do skutečného života po letech náročné rekonvalescence, a možná ještě náročnější osamělosti, jsem si vybral studium Transkulturní komunikace, spojené s životem v Hradci Králové.

Přálo mi štěstí a během studia jsem potkal svou nynější přítelkyni Lenku Láskovou a můj vedoucí bakalářské práce mi umožnil, aby mi s realizací mé práce Léna pomáhala a byla mýma očima při náročném čtení a mými prsty při dlouhém psaní. Byla mi tedy obětavou

asistentkou při zaznamenávání složité spleti mých rozbíhavých myšlenek, přičemž tímto uvádím, že šlo pouze a jen o mé vlastní myšlenky.

Jako téma pro mou bakalářskou práci mě zaujala nabídka s transkulturním obsahem, která se týkala analýzy románu Naguiba Mahfouze Awlád háratiná. Spisovatelův román je ve světě známý jednak pod názvem *Children of the Alley*, a jednak pod názvem *Children of Gebelawi* (ke vzniku dvou rozdílných názvů došlo vlivem pozdějšího sporu o autorská práva). Kniha formou alegorického příběhu vykresluje podobenství dějin tří abrahámovských náboženství, nebo také můžeme říci, že abrahámovským prizmatem nahlíží na duchovní dějiny lidstva. Všechny osoby, zahrnuté do děje této knihy a žijící v nehostinné poušti, mají hluboko ve své duši vtištěné vědomí příslušnosti k velkému Gabalawimu. Ctihodný Gabalawi je nejdůležitější entitou románu. Je postavou, ke které je vzhlíženo a která, opředena tajemstvím, prostupuje celým příběhem. Nejvíce se potom manifestuje na jeho samém začátku, kdy tento svým postavením i svou postavou největší muž, nesoucí prvky nadpřirozena, v prázdné poušti z ničeho vybuduje velkolepé několikapatrové sídlo, jenž je za vysokými zdmi obklopené rozlehlou zahradou, kypící bujarým životem. V tomto svém vpravdě nadpozemském dominiu mocný Gabalawi posléze založí dlouhou linii svých potomků a brzy pochopíme, že následně se odvíjející dějová linie je nepochybně napsána na biblické motivy. A potom už nepochybujeme ani o tom, Koho symbolizuje samotný „prazakladatel“ a nestor děje celé knihy. Lidé znalí islámu v dalším textu patrně poznají navíc i paralely momentů z Muhammadovi samotným Alláhem do rukou seslaném koránu.

Na úvod přiblížím životní curriculum samotného autora knihy Awlád háratiná, potom zevrubně nahlédnu na celou autorovu bohatou předchozí literární tvorbu, a také zmíním některé Mahfouzovy důležité spisovatelské vzory. V další části stručně shrnu děj v mé bakalářské práci figurujícího ho románu, abych se ho následně pokusil interpretovat transkulturním pohledem a pohledem na duchovní dějiny lidstva. V dalších částech se pokusím v tomto smyslu analyzovat i role klíčových postav, které kromě zakladatele a praotce Gabalawiho v tomto románu výrazně figurují. Jde o tři muže, kteří symbolizují protagonisty jednotlivých abrahámovských náboženství. Při popisu těchto postav budu klást důraz hlavně na jejich charakterové a psychologické vlastnosti a potom se také zaměřím na vztah těchto hrdinů k transcendentální postavě, která všechno zapříčinila, k postavě jaksi nadskutečné, na jejich vztah k samotnému velkému Gabalawimu. Tento muž v románu nepochybně symbolizuje samotného Boha. V další části se zamyslím nad rolí beletrie pro transkulturní komunikaci a v závěru celou práci zhodnotím pohledem dneška.

1 Naguib Mahfouz Abdelaziz Ibrahim Ahmed Al-Basha (1911–2006)

Tento Nobelovou cenou vyznamenaný autor se narodil v muslimské egyptské rodině nižší střední třídy v Gamaliji, lidové čtvrti staré Káhiry v prosinci roku 1911.¹ Předchozích šest autorových sourozenců byli oproti sedmému Naguibovi všichni už dětmi výrazně staršími, a proto měla matka možnost nejmladšímu Naguibovi věnovat mnoho péče. V tomto smyslu ve své podstatě vyrůstal malý Naguib jako jedináček. Jeho rodina žila ve dvou známých čtvrtích Káhiry. Nejprve bydlela ve čtvrti Gamaleya ve starém městě, odkud se v roce 1924 přestěhovala do Abbaseya, na nové káhirské předměstí, které vyrostlo v lokalitě od starého města směrem na sever. Tato místa se pak také pozdějšímu spisovateli stala námětem k mnoha jeho románům a povídkám.

Mahfouzova matka Fatimah byla dcerou Mustafy Qasheeshy, šejka Al-Azhar, a přestože sama byla, jak bylo v Egyptě v té době zcela běžné, negramotná, brávala malého Mahfouze na výlety na mnohá kulturně zajímavá místa. I to nepochybně přispělo k chlapcově touze po vědění, hlavně po čtení a psaní. Naguibův otec se živil jako drobný úředník a později jako obchodník a malý Naguib s oblibou poslouchal, když mu vyprávěl o národních hrdinech.² Široce život Naguiba Mahfouse studuje Tereza Sopková ve své bakalářské práci *Egyptské střední vrstvy v Káhiře v literárním díle Nağība Maħfūze*.

Spisovatelovo dětství bylo silně ovlivněno muslimskou religiozitou, vlasteneckým smýšlením, islámskými tradicemi, svátky a zvyky, což se potom silně vtisklo i do jeho literárních děl. Naguib Mahfouz Abdelaziz Ibrahim Ahmed Al-Basha sám četl už v útlém věku a měl i své oblíbence.³ Do jisté míry ho například ovlivnil fabiánský intelektuál Salam Moussa.⁴

1.1 Vzdělání a kariéra

Po dokončení nezjištěného středního vzdělání byl budoucí spisovatel v roce 1930 přijat na Egyptskou univerzitu (nyní Káhirská univerzita). Zde studoval filozofii a bakalářské studium

1 srov. Jaroslav Oliverius, *Moderní literatury arabského Východu*, Praha: Karolinum, 2015, s. 106

2 Tereza Sopková, *Egyptské střední vrstvy v Káhiře v literárním díle Nağība Maħfūze*, Plzeň FFZU, s. 8-9

3 srov. Jaroslav Oliverius, *Moderní literatury arabského Východu*, Praha: Karolinum, 2015, s. 106

4 srov. Jaroslav Oliverius, *Moderní literatury arabského Východu*, Praha: Karolinum, 2015, s. 107

dokončil v roce 1934. Chtěl pokračovat ve své akademické dráze disertací na téma islámské mystiky, ale od tohoto svého záměru už ale potom upustil.⁵

Stát se profesionálním spisovatelem se rozhodl roku 1936. Nejdřív publikoval v časopisech Al Majalla a Al Jadida (redigovaným jeho literárním vzorem Salamem Moussou)⁶ a poté pracoval jako novinář pro deník al-Ahrám, kam také přispíval povídkami a kde uveřejňoval na pokračování některé své romány.⁷

V letech 1936-1939 Naguib Mahfouz pracoval v sekretariátu univerzity a poté patnáct let působil jako úředník na ministerstvu náboženských nadací. Spisovatel se oženil až v roce 1954, tehdy také přešel k práci na ministerstvu kultury. V roce 1966 se stal na dva roky ředitelem Egyptské státní filmové společnosti a následně potom, až do svého odchodu do důchodu, působil jako poradce ministerstva kultury.⁸

1.2 Mahfouzova tvorba

Přestože během své celoživotní kariéry pracoval ve výše zmiňovaných státních úřadech a institucích, stihnul Naguib Maḥfouz ještě vedle toho vytvořit úctyhodné množství literárních děl. Postupně doma po práci napsal, nebo, jakožto státní zaměstnanec možná i v práci, přes třicet románů a novel, a dále také patnáct povídkových sbírek.⁹ Všechny romány, které Jaroslav Oliverius jmenuje ve své knize *Moderní literatury arabského Východu*, se odehrávají v Egyptě a vždy se zmiňují o uličce, nebo také čtvrti, která se rovná světu.

Jednou ze zásadních věcí, jenž Mahfouz ve svých dílech řeší, jsou problémy, které se týkají společnosti a jejího uspořádání. Ideálem Naguiba Mahfouse byl socialismus a v socialistickém duchu pravděpodobně psal i svou románovou a povídkovou tvorbu. Ta kromě toho také co do svého obsahu i co do formy během jeho dlouhého života procházela složitým vývojem. Jaroslav Oliverius ve své knize pojmenovává tyto celkem tři autorovy etapy: historickou, sociální a filozofickou.¹⁰

Díla historické etapy Abat al-aqdár (*Výsměch osudu*; 1939), Rádúbís (1943) a Kifáh Tíba (*Bojující Théby*; 1944) jsou pouze částí autorovy tvorby a jejich děj se odehrává ve faraónském Egyptě. Byť byla díla, ve kterých se Mahfouz zabýval starověkým Egyptem, veřejností přijímána se zájmem a ohlasem, vykazovala řadu začátečnických spisovatelských nedostatků,

5 srov. Jaroslav Oliverius, *Moderní literatury arabského Východu*, Praha: Karolinum, 2015, s. 106

6 srov. Jaroslav Oliverius, *Moderní literatury arabského Východu*, Praha: Karolinum, 2015, s. 106

7 srov. Jaroslav Oliverius, *Moderní literatury arabského Východu*, Praha: Karolinum, 2015, s. 106

8 srov. Jaroslav Oliverius, *Moderní literatury arabského Východu*, Praha: Karolinum, 2015, s. 106

9 srov. Jaroslav Oliverius, *Moderní literatury arabského Východu*, Praha: Karolinum, 2015, s. 106

10 srov. Jaroslav Oliverius, *Moderní literatury arabského Východu*, Praha: Karolinum, 2015, s. 107-129

a také omylů plynoucích z jeho neznalosti egyptské historie. Díky těmto nedostatkům nedokázal autor romány dostatečně rozvinout v historickou fikci, natož aby se dalo mluvit o historické próze v pravém slova smyslu.¹¹

Do další autorovy literární etapy, sociální, se řadí al-Qáhira al gadída (Nová Káhira) z roku 1945 (do češtiny přeložil pod názvem Skandál v Káhiře Jaroslav Oliverius), Zuqáq al-Midaqq (Ulička al-Midaqq; 1947), Bidája wa nihája (Začátek a konec; 1949) či již zmíněná at-Tulátíja (Trilogie) – Bajna 'l-Qasrajn (1956), Qasr aš-šawq (1957), as-Sukkarija (1957).¹² Poslední z trilogií, která zachycuje rozklad patriarchální struktury ve společnosti na příkladu konkrétní egyptské rodiny po dobu tří jejích generací, byla oceněna roku 1957 egyptskou státní cenou za literaturu.¹³

V roce 1952 proběhnuvší egyptská revoluce čili převrat, během kterého v Egyptě převzali moc emancipovaní „Svobodní důstojníci“ v čele s Gamálem Abd an-Násirem. Tato událost ve svém důsledku Naguibu Mahfouzovi, doposud literárně velmi plodnému, bere vítr z plachet. Kritika politických a společenských poměrů předrevolučního Egypta přestala být aktuální a do kritizování nové společnosti plukovníka Násira s diktátorskými pravomocemi se umělec z nějakého důvodu nepouštěl. Před dobovými událostmi se tak spisovatel nakonec raději stáhl do spisovatelského ústraní a vydržel v něm sedm let.¹⁴

V roce 1959 byl publikován pro nás nejdůležitější Mahfouzův román Awlád háratiná (Děti naší čtvrti). Nejprve byl představován jako seriál na pokračování, a později jako ucelené dílo. Filosoficko-alegorický román, symbolizující náboženský a duchovní vývoj lidstva od judaismu přes křesťanství k islámu a završený epochou moderní vědy¹⁵ zahajuje novou literární etapu spisovatelovy tvorby – etapu filozofickou. Právě tomuto, později Nobelovou cenou oceněnému, dílu se za pár okamžiků už bude věnovat má celá bakalářská práce.

V autorově třetí, filosofické, etapě Naguib Mahfouz i nadále líčí osudy svých hrdinů v kontextu jejich vnější sociální reality, ale už tentokrát tolik neřeší jejich místo ve společnosti, které jim bylo předurčené jejich příslušností k dané společenské vrstvě. Umělcova filozofická etapa generuje hrdiny v tomto ohledu více autonomní a krize jednotlivce má spíše existenciální nádech.¹⁶

11 srov. Jaroslav Oliverius, *Moderní literatury arabského Východu*, Praha: Karolinum, 2015, s. 107

12 srov. Jaroslav Oliverius, *Moderní literatury arabského Východu*, Praha: Karolinum, 2015, s. 108-111

13 srov. Jaroslav Oliverius, *Moderní literatury arabského Východu*, Praha: Karolinum, 2015, s. 113

14 srov. Jaroslav Oliverius, *Moderní literatury arabského Východu*, Praha: Karolinum, 2015, s. 116

15 srov. Jaroslav Oliverius, *Moderní literatury arabského Východu*, Praha: Karolinum, 2015, s. 116

16 srov. Jaroslav Oliverius, *Moderní literatury arabského Východu*, Praha: Karolinum, 2015, s. 120

Naguib Mahfouz je jako filosof i jako spisovatel člověkem, který má v povaze ustavičné hledání. Otázky, které si klade a ke kterým se i opakovaně vrací, však zůstávají z pravidla vždy jen otázkami. Psaní je pro něho samého procesem sebepoznávání a tento proces je plný pochybností a nejistot. Tím také čtenáře vybízí k stále novým výkladům a hodnocením společnosti, resp. sociální reality. Jeho romány a povídky představují dramatickou cestu za člověkem v jeho sociálních i osobních problémech a jeho humanistická tvorba je, slovy egyptských kritiků, „biografií Mahfouzova duchovního boje za opravdové lidství.“¹⁷

Žádný autor se doposud veřejně neodvážil tak jednoznačně vyjádřit myšlenku, že islám, ono „vedení správné pro lidstvo veškeré“ nebyl a není schopen nastolit trvale spravedlivý společenský řád. Ve srovnání s ostatními díly v předchozích etapách je román *Awlád háratiná* modernější, čtivější a syntaktikou připomíná hovorový jazyk. Je bohatý na různá podobenství a lidová rčení a dokresluje tak v příběhu jeho lidové prostředí.¹⁸

Naguib Mahfouz Abdelaziz Ibrahim Ahmed Al-Basha se v roce 1988 stal laureátem Nobelovy ceny. Stal se prvním Egypťanem, kterému kdy byla Nobelova cena za literaturu udělena¹⁹ a tato skutečnost byla přijímána jako provokace ze Západu. Nenávist fundamentalistů, šla tak daleko, že byl jimi nad Mahfouzem vynesena rozsudek smrti a dne 14.10.1994 byl na něho spáchán atentát, při kterém socialistický spisovatel byl těžce zraněn. Po uzdravení i nadále vystupoval proti ideám fundamentalistického islámu a plédoval i pro oddělení náboženství od státní moci.²⁰

Naguib Mahfouz odešel zpět do Platónovy říše idejí pokojně 30. srpna roku 2006²¹, ve spisovatelově požehnaném věku devadesát čtyři let. „*Pero spisovatele může být ostřejší, než meč bojovníka*“²² a dlouhý život mu byl dopřán navzdory v té době už skoro dvacet let platnému islamistickému rozsudku smrti za jeho veřejně artikulovanou jednoznačnou myšlenku, že islám nebyl a není schopný nastolit trvale spravedlivý společenský řád.

17 srov. Jaroslav Oliverius, *Moderní literatury arabského Východu*, Praha: Karolinum, 2015, s. 135

18 srov. Jaroslav Oliverius, *Moderní literatury arabského Východu*, Praha: Karolinum, 2015, s. 119

19 srov. Jaroslav Oliverius, *Moderní literatury arabského Východu*, Praha: Karolinum, 2015, s. 106

20 srov. Nagib Mahfúz. *Databáze knih* [online]. [cit. 2022-11-10]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/nagib-mahfuz-613>

21 srov. Nagib Mahfúz. *Osobnosti.cz* [online]. [cit. 2022-11-09]. Dostupné z: <https://zivotopis.spisovatele.cz/nagib-mahfuz.php>

22 Charif Bahbouh a Martina Bahbouhová, *365+1 arabské přísloví a mudrosloví*, Brandýs nad Labem- Stará Boleslav: Dar Ibn Rushd, 2001, s. 128

1.3 Literární vzory Naguiba Mahfouze

Spisovatel byl, minimálně na začátku své tvorby, významně ovlivněn názory svého krajana Salama Moussy (1887-1958). Na spisovatele Moussu samotného měl vliv jeho studijní pobyt na Západě (v Anglii), a především pak jeho seznámení se s Darwinovou teorií, s tvorbou evropských spisovatelů a s idejemi fabiánského socialismu. O Západní vědomosti obohacený Salam Moussa se pak doma vyjadřoval ke všem aktuálním problémům, za což byl opakovaně napadán představiteli konzervativních kruhů. K islámskému smýšlení totiž Moussa, který se netajil svým ateismem, zaujímal kategoricky odmítavý postoj. Nezavrhoval, ale kritizoval starou arabskou literaturu, jelikož lpění na tradicích podle jeho názoru brzdilo kulturní vývoj. Ideální stav pro něj představoval moderní a vyspělý Egypt se svobodnou kulturou a vědou. Salam Moussa se také stavěl za prostý, srozumitelný a moderní jazyk.²³

Jako člověk na první pohled opačného ražení se nám může zpočátku jevit Mahfouzův další literární vzor, kterého představoval jiný egyptský krajan, spisovatel, literární vědec a historik Taha Hussein (1889-1973). Tento myslitel považovaný za symbol nejlepších tradic arabského kulturního obrození přednášel arabskou literaturu a zároveň do hloubky studoval předislámskou poezii. Poněkud eskapádní závěry svého zkoumání této poezie publikoval v roce 1926 v práci O předislámské poezii, kde nadměrná kritika zkoumaných prací vycházela z jeho odvážného závěru, že předislámské básně jsou v převážné míře podvrhem básníků pozdější doby. O dva roky později však vydal tuto knihu znovu, a to pod názvem O předislámské literatuře. Své divoké kritické závěry tam aspoň z části přehodnotil, některé pasáže vypustil, jiné přepracoval a autenticita předislámské poezie tímto byla v egyptských odborných kruzích rehabilitována. Husseinovou stěžejní tezí byla naprostá svoboda myšlení a vědy. Razil nový, kritický přístup ke studiu starého kulturního odkazu a požadoval, aby byl přehodnocen, a sice bez jakýchkoli předsudků nebo idealizací.²⁴

Velké zalíbení našel sečtělý Naguib Mahfouz také u ruských literárních autorů a sám se potom nechal inspirovat díly Lva Nikolajeviče Tolstého, Fjodora Michajloviče Dostojevského či Antona Pavloviče Čechova. Dále si oblíbil díla francouzsky a anglicky píšících autorů, mezi nimiž lze zmínit Ernesta Hemingwaye či Williama Faulknera.²⁵

23 srov. Jaroslav Oliverius, *Moderní literatury arabského Východu*, Praha: Karolinum, 2015, s. 64-65

24 srov. Jaroslav Oliverius, *Moderní literatury arabského Východu*, Praha: Karolinum, 2015, s. 66-67

25 Tereza Sopková, *Egyptské střední vrstvy v Káhiře v literárním díle Nağība Mağfūze*, Plzeň FFZU, s. 14

2 Awlád háratiná – stručné shrnutí děje

Odkud se vzal veliký Gabalawi, to kniha bohužel nepíše, ale jinak bez výjimky všechny postavy, které kniha zachycuje, pochází z lokality budoucí egyptské metropole. Místní název Muqaddam, v románu jméno pouště, ve které se celý spleť děj odehrává, můžeme na mapě Káhiry nalézt i dnes. Jméno Muqaddam nese nepatrná část mnohamilionové Káhiry, metropole stamilionového Egypta, který je jen nepatrnou částí světové ekumeny, jejíž obyvatelé v dnešních dnech překračují počet osmi miliard.

V poušti Muqaddam se v příběhu odehrává vše a je zde situován i bájným Gabalawim vystavěný ráj symbolizující palác. Z něho vyvěrá poutavý obrazně symbolický příběh a s ním dál, už pouze více či méně, celý souvisí. Na samém začátku děje kniha líčí nezpochybnitelného a nadevše respektovaného vládce, zakladatele a majitele paláce i veškerého jeho okolí, muže, který vrhne kostky, velikého Gabalawiho. Tento absolutní vládce a nestor příběhu, který bez nejmenších pochyb ve svých rukou třímá naprosto vše, se jednoho dne rozhodne udělit jednomu ze svých synů privilegium stát se správcem celého jeho majetku. Důvody jeho rozhodnutí v knize zmiňované nejsou a pouze čtenáře, který už dopředu věděl, Koho že to velký Gabalawi symbolizuje, eventuálně ještě možná takového čtenáře, který bude mít už v těchto úplných začátcích knihy schopnost spolehlivě se dovtípit skutečného stavu věcí, se může domnívat, že tak učinil proto, že starozákonní Pánbůh má rád příběhy. Oproti všem očekáváním si taky Gabalawi do této první a největší funkce vybere Adhama, syna nejmladšího, kterého ještě navíc zplodil s černošskou otrokyní. Tím se dlouhý příběh, který na samém začátku Gabalawi v původně prázdné poušti rozehrává, stává příběhem komplikovaným a vpravdě problematickým.

Na jednu stranu je na svou flétnu hrající Adham jako jediný ze Stvořitelových synů schopný číst, psát a počítat, v očích ostatních bratrů byl ale do tohoto prestižního a vlastně úplně všeobjímajícího úřadu vybrán jejich otcem nespravedlivě. Očekávalo se totiž, že, pokud tedy někdo, pak urostlý a pohledný prvorozený Idris musí získat toto privilegium. Byť je díky tomuto svému statusu i možná až nezdravě pyšný. Hrdý Idris také tuto novou a nikým nečekanou situaci, která znamená, že to nebude on, zuřivě odmítá. Byť arabské moudro praví „*natahuj nohy jen tak daleko, jak ti dovolí kobereček*“,²⁶ tak jeho hněv vůči svému otci dosahuje takové úrovně, že Idris už nerozpoznává nebezpečí a chová se jako šílenec útočící na praskající peklo.²⁷

26 Charif Bahboub a Martina Bahbouhová, *365+1 arabské přísloví a mudrosloví*, Brandýs nad Labem- Stará Boleslav: Dar Ibn Rushd, 2001, s. 84

27 srov. Naguib Mahfouz, *Children Of The Alley*, New York: Anchor books, 1996, s. 12

Tím ale dělá svou životní chybu a po jeho následném definitivním vykázaní ze sídla se z něho coby do té doby jakéhosi korunního prince stává osamocený nuzný plebejec. Je vržen do ubohého života v písku, ale jeho role v příběhu tím ani zdaleka nekončí. Kvůli své pýše tvrdě potrestaný Idris se jenom na zbytek svého života mění na zosobněné zlo. Chodí po zemi v prachu pouště a zde také nalézá své nové *ratio essendi*, které spočívá v tom škodit nebohým felláhům v rozlehlém extravilánu Gabalawiho panství, lidem, kteří zde žijí své už tak velmi tvrdé životy.

Nejmladší, snědý Adham se brzy ukazuje být pro správcování Gabalawiho panství jako stvořený a pečlivě se, pod otcovým dohledem, o všechny svěřené statky stará. Ahamovi se tedy dobře daří, a kde se mu daří nejlépe, je jeho osobní život. Zamiluje se a následně ožení s krásnou Umaimou, černošskou dívkou, která pochází z rodové linie jeho matky. Kromě toho, že ve volných chvílích dál hraje na svou flétnu, užívá Adham se svou přitažlivou ženou všech radostí života. A ten mu bylo dopřáno šťastně prožít v luxusu panství jeho otce. „*Nejdražší poklad je láska mezi lidmi,*“²⁸ ale aby nebyl život v paláci, který symbolizuje zahradu Edenu, pouze idylický, tak i Adhamův osud se zkomplikuje. V jeho administraci se mu mezi prosté nájemce z okolí panství, které má teď jako správce Adham všechny na starosti, přimíchá i jeho, už na první pohled rezignovaný, nejstarší bratr Idris. Idris vypadá jinak, než vypadal dřív. Je dokonce k nepoznání. Ošuntělý, tichý a pokorný, sklíčený a poddajný jako naškrobená košile namočená ve vodě.²⁹ Ve svém soucitném nejmladším bratru ďábelský Idris vzbuzuje lítost a je si jí dobře vědom, když Adhama žádá o důležitou informaci, která se týká Idrisovy budoucnosti, a zároveň i Gabalawiho. Zjištění a prozrazení této informace Idrisovi se Adhamovi nezdá být záležitostí, která by mohla být pro palác nějak ohrožující, ale pomoci svému bratru odmítá, protože zjišťovat pro tuto informaci by znamenalo jednat Gabalawiho zády, a tak i vlastně překročit jeho zákaz. Gabalawiho pravidla jsou pro Adhama něčím posvátným a jejich jakémukoliv porušování by se on nikdy nepropůjčil. „*Zeptej se manželky, co máš dělat, a pak udělej opak.*“³⁰ O nevinnosti získání informace, která je schovaná v otcově testamentu v Gabalawiho soukromých věcech, je Adham záhy přesvědčován i svou zvědavou těhotnou Umaimou, které se, jako milující manžel, se vším svěřuje. Mohl tehdy jejich rozhovor ukončit, kdyby chtěl, ale nechal svou půvabnou manželku pokračovat, protože jedna část jeho samého

28 Charif Bahbouh a Martina Bahbouhová, *365+1 arabské přísloví a mudrosloví*, Brandýs nad Labem- Stará Boleslav: Dar Ibn Rushd, 2001, s. 14

29 srov. Naguib Mahfouz, *Children Of The Alley*, New York: Anchor books, 1996, s. 29

30 Charif Bahbouh a Martina Bahbouhová, *365+1 arabské přísloví a mudrosloví*, Brandýs nad Labem- Stará Boleslav: Dar Ibn Rushd, 2001, s. 39

po její podpoře toužila.³¹ „Muži jsou tvrdší než kámen a měkčí než květina“³² a pokušením nahlodaný Adham nechává Umaiminy krásné oči, aby ho přemohly. Jdou s Umaimou potmě nocí a navzdory otcovu, v jakékoliv jiné situaci nepřekročitelnému, zákazu vstoupí do zapovězené komnaty. Tam se skutečně nachází Gabalawihův testament, a tam jsou také oba nakonec přistiženi samotným Gabalawim, kterému totiž nic neunikne.

Tentokrát se obrovská brána sídla otevře, aby byla svědkem vyhnání, Adhama a Umaimy.³³ K Idrisově triumfální radosti i oni končí v bídě pouště, stejně jako on sám a nějaký čas po něm ještě černošská služka Nargis, kterou Gabalawi ze svého sídla vyhodil za ním také, když vyšlo najevo, že je těhotná, potom co ji vykázal Idris ještě na poslední chvíli v paláci znásilnil. Nutnost přežít v poušti je jiná věc než bezstarostný život v pohodlí sídla, obklopeného opulentní esplanádou. V potu tváře bude Adham jíst svůj chléb. Pracovat za jídlo je to nejhorší prokletí na světě,³⁴ ale „osud bývá slepý.“³⁵ Jakkoli je zde touha bít se s osudem, osud poučí zrozence o nicotnosti našeho já a o generaci později žijí v takřka absolutní chudobě i Adhamovi dva synové. Hummam, kterého jeho všemocný praotec jednoho dne osloví, aby ho pozval jít žít zpět do paláce, a jeho, pravděpodobně jednovaječné, dvojče Qadri, které za toto Hummama ze žárlivosti zabije.

„Pověz mi, Qadri, co jsi udělal svému bratrovi?“³⁶ Ptá se znejistělého mladého vraha otec. Qadri, který zprvu zapírá, si uvědomuje tíži hříchu, za který nese odpovědnost. Jakkoli hluboce Qadri svého hříchu lituje, brány Gabalawihova paláce se po této události už nadobro uzavírají a i pro všechny jeho další potomky se ráj stává už jen něčím nedosažitelným. Gabalawi se zjeví pouze Adhamovi, aby mu odpustil jeho primární hřích. Adhamovo špatné svědomí, které ho po celý jeho další život provází, je na jeho stará kolena očištěno a Adhamovi se uleví. „Ještě před chvílí jsem byl uvězněn v nejspodnější jámě zoufalství,“ svěřuje se milovanému otci, který mu odpoví: „A tam jsi mě našel.“³⁷

Okolí už navždy uzamčeného paláce se během času víc a víc zalidňuje a prvním z potomků, který se zapíše do povědomí lidí z čtvrti před branami paláce postupně se rozrůstající aglomerace, je Gabal. Tento muž má hluboký smysl pro spravedlnost a snahu vysvobodit vlastní lid z poroby autoritářského systému. Jsme vždy tak svobodní, jak to naše kultura

31 srov. Naguib Mahfouz, *Children Of The Alley*, New York: Anchor books, 1996, s. 36

32 Charif Bahbouh a Martina Bahbouhová, *365+1 arabské přísloví a mudrosloví*, Brandýs nad Labem- Stará Boleslav: Dar Ibn Rushd, 2001, s. 37

33 srov. Naguib Mahfouz, *Children Of The Alley*, New York: Anchor books, 1996, s. 40

34 srov. Naguib Mahfouz, *Children Of The Alley*, New York: Anchor books, 1996, s. 48

35 Charif Bahbouh a Martina Bahbouhová, *365+1 arabské přísloví a mudrosloví*, Brandýs nad Labem- Stará Boleslav: Dar Ibn Rushd, 2001, s. 112

36 srov. Naguib Mahfouz, *Children Of The Alley*, New York: Anchor books, 1996, s. 79

37 srov. Naguib Mahfouz, *Children Of The Alley*, New York: Anchor books, 1996, s. 88

umožňuje.³⁸ Tyranie v poušti Muqaddam zavládne brzy po Gabalawihovi stažení se do své sídelní izolace a ve vzniklém jakémisi diktátorském režimu se lidem vede zle. Nemají jinou možnost, než přijmout ta nejpodřadnější a nejopovrhovanější zaměstnání. Jejich počet exploduje a topí se v chudobě a v bídě. Silní se uchylují k terorizování slabých, slabí k žebrání a všichni k drogám.³⁹ Gabal, byť sám byl jako malé dítě adoptován neplodnou ženou samotného dozorce, tedy místního diktátora, se ze své zlaté klece raději vrací ke svému lidu Al-Hamdan, ze kterého vzešel. Zabije jejich gangstera, tedy jednoho ze zločinných jakýchsi úředníků jeho nevlastního otce, a když je věc vyzrazena, je nucen podniknout hidžru, tedy z Al-Hamdanu se uklidit. V exilu se spřátelí s tajemným zaříkávačem hadů, který v Gabalovi poznává velkou osobnost a naučí ho svému životu nebezpečnému řemeslu. Gabal se ožení s jeho dcerou a po nějakém čase se s ní vrací zpět do své uličky. Díky svým v exilu nabytým schopnostem v uličce zažehná invazi jedovatých hadů, za což mu jsou odměnou nabízeny peněžní podíly na výnosech z vící, než cokoli jiného obyčejné výpalné připomínajících daní. Od dozorce, ve skutečnosti jeho adoptivního otce, v jehož domě vyrůstal, nechce výnosy, ale žádá od něho čestné slovo, že bude respektovat čest obyvatel Al-Hamdanu a jejich práva na panství.⁴⁰

Možjiše symbolizující Gabal se zde z autorova pera zasadí o práva svého lidu, místo toho, aby profitoval jenom on sám a inkasoval vysoký příjem. Tak jako tak ale otčímovo čestné slovo záhy nabírá koperníkovský obrat a Gabal musí čelit přesile dozorcových krvelačných gangsterů, kteří mají rozkaz ho zabít a Al-Hamdan zdecimovat. Jediná možnost, jak se před přesilou ozbrojených mužů zachránit, je léčka. Gabal se svými lidmi ji přichystá a gangstery utopí. S nepřáteli Al-Hamdanu tone v bahně i jejich útlak a Gabal se mimo jiné stává i tvůrcem legislativy, zákonů, kterými lidem v Al-Hamdanu, přejmenovanému na Al-Gabal, zavede vládu práva. Je prvním mužem, který je po spouště letech v noci na poušti poctěn setkáním se svým předkem Gabalawim. „*Poctivý je ten, kdo nekrade a nepodvádí, přestože může.*“⁴¹ Přestože Gabal dosáhne takové moci, že se s ním nikdo nemůže utkat, sám se vystříhá nabízejícímu se triumfalismu, obohacování se vlivem protekcionismu nebo obchodu s drogami. Mezi svými lidmi zůstane vzorem spravedlnosti, moci a pořádku.

Gabal sepsal a ve své široké komunitě ustavil v platnost v zákoníku kodifikovaný, a tím i efektivně, byť drakonicky „oko za oko,“ vymahatelný, právní systém. Jeho soukmenovci mu navrhnou rozšířit působnost jeho vládu práva ve společnosti garantujícího systému.

38 srov. Zdenka Sokolíčková, *Výzvy pro transkulturní komunikaci*, Ostrava: Moravapress, 2014, s. 40

39 srov. Naguib Mahfouz, *Children Of The Alley*, New York: Anchor books, 1996, s. 94

40 srov. Naguib Mahfouz, *Children Of The Alley*, New York: Anchor books, 1996, s. 156

41 Charif Bahbouh a Martina Bahbouhová, *365+1 arabské přísloví a mudrosloví*, Brandýs nad Labem- Stará Boleslav: Dar Ibn Rushd, 2001, s. 72

Kromě samotného Al-Gabalu se Gabala snaží přesvědčit, aby se zasadil o jeho rozšíření i na další uličky a vytvořil imperium sine fine, aby spravedlnost zvítězila ve všech čtvrtích, a ne jenom ve čtvrti Al-Gabal.⁴² On ale po žádné hegemonii netouží, a cílí jen a pouze na lidi ve své uličce, coby Gabalawiho eupatridy.

Nic však netrvá věčně. A dlouhého trvání bohužel nemá a ani Gabalův těžce vybojovaný ušlechtilý společenský řád. Všechny prospěšné věci, které, nyní po jeho skonu jaksi bezprizorním, lidem prorok za svého života vštípil, teď lidé z jeho čtvrti opět rychle zapomínají. Složitě vymyšlený, a ještě složitěji vybojovaný, systém tedy koroduje, a nakonec se v uličce vše postupně vrací do starých kolejí vlády krutosti a vypočítavosti dozorců.

Dalším významným Gabalawiho vnukem je Rifaa. Syn truhláře Šafí'iho a mladé Abdy, kteří nejprve putují krajinou ze strachu o život svého ještě nenarozeného potomka, protože Gabal a jeho slavné časy jsou pryč.⁴³ Rifaa, bystrý chlapec s přirozeně mírnou a přátelskou povahou se učí otcovu tesařskému řemeslu, ale mnohem víc má v oblibě příběhy básníků a různá skrytá tajemství o démonech. Démony vymýtající Umm Bekatirha mu říká, že „každý člověk má svého démona, který je jeho pánem, ale ne každý démon je zlý a musí být vymytán.“⁴⁴ Jemu se na Umm Bekatirze líbí, že „nejmoudřejší na její práci je, že poráží zlo dobrotou a krásou.“⁴⁵ Časem mladý Rifaa dostává zajímavé šance oženit se, ale on coby až jaksi nadpozemský myslitel se těmto věcem brání. Později, když chlapci v jeho věku jsou už otcové, se i u Rifaa situace změní, ale změní se jenom proto, že Yasmine, dívka ze sousedství, byla přistižena při smilstvu s gangsterem a Rifaa, aby ji zachránil před lynčujícím davem, tak lidem oznámí změnu její situace, a sice že on sám Yasmine, kterou by teď nic nezachránilo, pojme za svou legitimní ženu.

Rifaa má jiné poslání než zabývat se líbáncami a lidem se už od začátku jevil být zvláštním kvůli své jakési nadpozemskosti. Brzy se ale kolem Rifaa utváří skupina učedníků a on spolu s nimi léčí nemocné zbavováním jejich těl démonů. Jeho přívrženci obdivují Rifaovu laskavost, solidaritu, a hlavně jeho bezmeznou lásku k bližnímu. To, jak ostatní vnímají správnost jeho konání a následují ho, se ale nelíbí gangsterům, protože tím oni sami nad lidmi ztrácí svůj vliv. „*Voňavá růže nebyvá bez trnů,*“⁴⁶ a tak poté, co Jidášovu úlohu sehraje Rifaova neuspokojovaná manželka Yasmine, je Rifaa zrazen, je odvečen do pouště a tam je ubit.

42 srov. Naguib Mahfouz, *Children Of The Alley*, New York: Anchor books, 1996, s. 166

43 srov. Naguib Mahfouz, *Children Of The Alley*, New York: Anchor books, 1996, s. 176

44 srov. Naguib Mahfouz, *Children Of The Alley*, New York: Anchor books, 1996, s. 190

45 srov. Naguib Mahfouz, *Children Of The Alley*, New York: Anchor books, 1996, s. 192

46 Charif Bahbouh a Martina Bahbouhová, *365+1 arabské přísloví a mudrosloví*, Brandýs nad Labem- Stará Boleslav: Dar Ibn Rushd, 2001, s. 115

„*Beránek končívá na jatkách dřív než jeho matka.*“⁴⁷ O jeho tělu, které záhadně mizí, se mezi lidmi brzy začne mluvit, že bylo odneseno do paláce samotným Gabalawim, a tím pevněji mnozí z Rifaových věrných zůstávají oddaní jeho myšlence a dál ji v sobě nosí, aby předávali dál a učili jeho poselství. Jiní však ne, a tak se obyvatelstvo čtvrti svým smýšlením rozdělí. Na Skupinu těch, kteří se ve prospěch nového učení vzdají všech svých světských požitků, a skupinu těch, kteří dál setrvávají ve svém dosavadním modu vivendi.

Třetím z řady Gabalawiho vnuků, který ovlivní socio-kulturně náboženské nastavení příslušníků své čtvrti, je Qassem. Jde o sirotka, kterého se ujímá jeho strýc, který, sic je sám ženatý dlouhé roky, není mu požehnáno dítětem. Jeho osamělost alespoň tedy očaruje sirotek Qassem – jeho synovec poté, co mu zemřeli rodiče.⁴⁸ Mladý Qassem pase ovce, a ač sám nic nemá, ve společnosti se propracovává výhodným sňatkem. Vlivem své úspěšnosti při správě a zacházení s manželčíným majetkem se dostává k bohatství a s ním spojené moci. Časem ve společnosti získává veliký vliv a vybuduje si armádu svých příznivců. Odvaha je pro lidi z této uličky nejdůležitější, pokud nemají být po zbytek života ušlapáni.⁴⁹ Jimi obklopen pak bojuje. Válčí proti vykořisťování a nespravedlnosti dozorců a jejich služebníků gangsterů a podaří se mu zvítězit. Za dobu jeho života se v jeho uličce daří namísto obligátní tyranie dozorců a jejich gangsterů nastolit jiný společenský systém, systém, ve kterém zavládne skutečný pořádek. „Ať je to jakkoli, naše ulička nikdy nepoznala svou skutečnou suverenitu, nikdy nepocítila, že by mohla být nezávislá, bez vykořisťujícího dozorce nebo gangstera, který by pokořil lid. Nikdy předtím nepoznala bratrství, přátelství a mír Qassemovy doby.“⁵⁰

Ovšem ani Qassem není schopen nastolit spravedlivý společenský řád, který by byl trvalý, a staré známé tyranské uspořádání se po jeho smrti začíná objevovat znovu.

Nikdo, kdo uvažuje o stavu naší uličky, by nikdy nevěřil tomu, co básníci říkají v kavárnách. Kdo jsou Gabal, Rifaa a Qassem? Jaké znamení kromě kavárenských příběhů je, že někdo z nich něco dokázal? Vše, co oko vidí, je ulička ponořená ve tmě a básníci, kteří opěvují sny.⁵¹

Jednoho dne, v časném odpoledni, ulička zahlédne cizího mladíka, jak jde z pouště, následovaný dalším, který vypadá jako trpaslík.⁵² Kouzelník Arafa je poslední osobnost, která zásadním způsobem vstupuje do děje knihy, a se svým bratrem Hanashem žijí v nuzných podmínkách. Do postupně stále více obydlené muqqadamské pouště ale Arafa přináší něco

47 Charif Bahbouh a Martina Bahbouhová, *365+1 arabské přísloví a mudrosloví*, Brandýs nad Labem- Stará Boleslav: Dar Ibn Rushd, 2001, s. 57

48 srov. Naguib Mahfouz, *Children Of The Alley*, New York: Anchor books, 1996, s. 254

49 srov. Naguib Mahfouz, *Children Of The Alley*, New York: Anchor books, 1996, s. 316

50 srov. Naguib Mahfouz, *Children Of The Alley*, New York: Anchor books, 1996, s. 360

51 srov. Naguib Mahfouz, *Children Of The Alley*, New York: Anchor books, 1996, s. 363

52 srov. Naguib Mahfouz, *Children Of The Alley*, New York: Anchor books, 1996, s. 365

nového, něco, co tam předtím nebylo. Technologický pokrok. Zavádí ho do své uličky pod hlavičkou magie, a kromě různých léků a medikamentů s sebou přináší i recepturu na mocnou zbraň, totiž recepturu na trhavinu. Arafa věří v její sílu v jeho budoucím úspěšném boji za dobrou věc, kdy pomocí svých trhavin plánuje ve své čtvrti nastolit pořádek. Jednou provždy chce svou uličku osvobodit od všudypřítomného útlaku a násilí a napadne ho hledat návod k řešení v Gabalawiho sídle, v knize, do které chtěl na počátku časů nahlédnout Adham.

„Musím se dostat dovnitř sídla. Možná najdu sílu, kterou hledám nebo nenajdu vůbec nic, ale cokoliv najdu, bude lepší než zmatek, který teď snáším. Nejsem první, kdo si v naší uličce zvolil tu těžší cestu.“⁵³ I Arafa se tedy vloupá do sídla. Se svým bratrem se tam podhrabe a pokusí se odcizit onu knihu s praotcovým testamentem. Při jeho pokusu ale Arafa zabije jednoho z Gabalawiho sluhů a věčně žijící Gabalawi, toho času přesto však už velmi starý muž, šok z tohoto zjištění nerozdýchává a umírá.

O Arafovou zločinu se dozvídá dozorce, který se rozhodne Arafu nepotrestat, protože si uvědomuje, že teď drží ve svých rukou Arafův další osud a drží v nich tím pádem i páku na to, aby mohl ve svůj osobní prospěch využívat Arafových cenných schopností a dovedností. „Budeš bohatší, než o čem jsi, kdy snil.“ „Nebudeš dělat dřinu za pakatel, budeš moci volně pracovat pod mojí ochranou a budeš mít vše, co jsi kdy chtěl.“⁵⁴ Arafovi nezbývá nic jiného, než se přestěhovat do dozorcova sídla a vyrábět pro něho trhavinu. Tímto procesem Arafovi narůstá životní úroveň, ale podléhá také bohužel korupci, drogám a smilstvu s lehkými ženami. Dříve, než mu začnou jeho chyby naplno docházet, opouští ho jeho nejbližší a Arafa špatně končí.

Lidé ve čtvrti se nadále neobracejí ke svým třem vyvoleným z vnuků Gabalawiho, ke Gabalovi, Rifaovi a Qassemovi. Po smrti Gabalawiho pohlíží už na život ve čtvrti očima člověka, který přinesl magii a zbraně, pomocí nichž lze něco změnit. Arafův bratr Hanash hledá Arafovou knihu magie a není známo, jestli ji našel. Každopádně lidé věří, že bude nalezen způsob, jak bojovat s bezprávím a drží se naděje, že díky magii jednou bezpráví musí skončit.

53 srov. Naguib Mahfouz, *Children Of The Alley*, New York: Anchor books, 1996, s. 394

54 srov. Naguib Mahfouz, *Children Of The Alley*, New York: Anchor books, 1996, s. 416

3 Interpretace děje jako transkulturní pohled na duchovní dějiny lidstva

Příběh Awlád ħáratiná se odehrává v lokalitě, v níž a v jejímž okolí v průběhu dějin vzniká Egyptská metropole. V těchto místech, která zušlechtil v prázdné muqaddamské poušti legendární praotec Gabalawi, se střídají a prolínají osudy velkého množství postav. Kromě nich zde ale především dává autor vzniknout a střetávají se zde alegorická pojetí tří stěžejních blízkovýchodních náboženství. Podobenství judaismu, křesťanství i islámu mají v románu své charakteristické protagonisty. Ti zásadním způsobem oslovují societu, ve které žijí, a díky svým výjimečným povahovým vlastnostem, charismatu nebo chytrosti a odvaze každý z nich dokáže svou společnost uchopit a otisknout do ní svůj charakteristický étos.

Zavedení nových a lépe fungujících principů v uličce je nelehký proces. Kromě toho, že se musí svrhnout dekadentní systém, který je zde zaveden, tak z pohledu dosavadní nomenklatury inkriminovaný podvratný živel, v našich očích náboženský prorok, musí také svůj klan vykořenit ze zažitých stereotypů, vzorců myšlení a chování. Jejich svět musí být rozcupován na cucky (fragmentarizován) tak, aby se nedal spojit v celek, který by dával smysl. Naopak věci v něm musí své významy poztrácet a musí se z nich stát jen neutrální a vyprázdněná jsoucna, vyjmutá z jakéhokoliv řádu a hodnot a postavená mimo smysl.⁵⁵ Kromě toho je nutné paralelně s tím i násilným způsobem svrhnout dosavadní společensko-správní systém fungující na principu strachu. Minimálně v případě Gabala a Qassema, kteří symbolizují Mojžíše a Muhammada.

Společenské uspořádání v uličkách hadáry Gabalawi na poušti Muqqadam má, je-li ponecháno sobě samému, tendenci pokaždé se vracet a vždy znovu obnovovat jakousi sobě vlastní neutěšenou, ve své podstatě diktátorskou podobu. Mimo období změn, provedených náboženskými guru, se mocenská stavba společnosti ustaluje na autokratickém principu vlády tyranského protektora, v knize nazývaného „dozorce,“ a jeho pomocníků surových úředníků a strážců pořádku, kteří v anglickém překladu arabského originálu byli pojmenováni jako „gangsteři.“

V podmínkách tohoto společensko-politického systému uličky si musí poradit s prosazením svého „světonázoru“ každý ze tří představitelů. Každý z nich ve své společnosti bude usilovat o implementaci osobitého a specifického způsobu interpretace Abrahámovského náboženského étosu.

55 srov. František Petr Burda, *Za hranice kultur*, Brno: CDK, 2016 s. 89

Gabalovi, představujícímu Mojžíše, Rifaovi, představujícímu Ježíše Krista, i Qassemovi, který představuje Muhammada, se přesto podaří, s Boží (Gabalawiho) pomocí, ve své uličce provést velkou socio-politicko-náboženskou transformaci. Bohužel pokaždé ale jen na nějakou časově omezenou dobu.

V prvním případě díky dobře zvolené a promyšlené taktice maximálně tvrdého úderu. Ve druhém změnou myšlení a vírou, nadějí a láskou k bližnímu. A ve třetím případě oddaností své myšlence a urputným krvavým bojem za ni. A tento průlom se zde podařil.

System vlády dozorce a jeho gangsterských intendantů s kyji, který spíše, než jakoukoli formu legitimní vlády práva připomíná princip autority „rudé střechy,“ známé u post-sovětských mafií, se bohužel neukazuje být ani jednou sociokulturní revolucí vykořeněn beze zbytku. Na příčinu této ad integrum neukončenosti můžeme nahlížet prizmatem nihilismu, kdy se všichni lidé ocitají v liminálním stavu či teprve uprostřed konstruování své identity, tedy na jejím prahu, a nikoliv v jejím cíli.⁵⁶ Podle vždy originálního klíče strukturovaná, těžce vybojovaná společnost má atmosféru přátelství a lidské důstojnosti. Začerstva má ta která muqqadamská exkláva i směle nakročeno k poklidnému dalšímu vývoji, ale po smrti vůdčího mentora se v těchto společnostech dříve nebo později objeví jakási zničující entropie pramenící ze špatných povahových vlastností jejich příslušníků.

Tři z uliček, které vyrostly v okolí sídla stále přítomného zakladatele, legendárního Gabalawiho a které jsou postupně obklopovány aglomerací Káhiry, jsou pojmenované po svých hrdinech Gabalovi, Rifaovi a Qassemovi. Společenský řád nedokázal ani jeden z nich nastavit trvale a pro neudržení těžce vydobytého systému se ukazuje být osudová neschopnost budoucích obyvatel uchovat si jejich původní odkaz. Proto si neudrželi ani dobrou psychosociální atmosféru a étos jejich „otců zakladatelů“ se pak stává už jen něčím efemérním. Ale jen a pouze díky němu měla ulička šanci si svou víru a kulturní a socio-politický modus uchovat (respektive uchovat si ho v původní, nepozměněné podobě). Dějinné náboženské společnosti jsou v tomto románu pokaždé odsouzeny po krátké vlně sociokulturního a duchovního rozpuku sklouznout do starých známých kolejí útlaku v systému oné „střechy“ tvořené jakýmsi zastupujícím protektorem dozorcem a jeho gangstery.

“ A nejhorší vladař je ten, kterého se bojí i nevinný. “⁵⁷

V autorově dřívější tvorbě, jak jsem zmínil v části 2.2, se jeho romány odehrávají v Egyptě a zmiňují uličku (nebo také čtvrt'), která se rovná světu. Pojetí světa u Mahfouze znamená

56 srov. František Petr Burda, *Za hranice kultur*, Brno: CDK, 2016 s. 94

57 Charif Bahbouh a Martina Bahbouhová, *365+1 arabské přísloví a mudrosloví*, Brandýs nad Labem- Stará Boleslav: Dar Ibn Rushd, 2001, s. 124

nikoliv univerzum, či svět o sobě, ale jenom nějaký, pro nás důležitý obraz celku. Člověk, coby čtenář alegorického díla, si může podobenství a symboliky v románu vysvětlovat mnoha různými způsoby. Mahfouz nám dává tohoto prostoru hodně a je například otázkou, nakolik má samotný Gabalawi symbolizovat absolutního kosmokratora. Stvořitel, coby entita existující sama sebou a zapříčiňující všechno ostatní, je v úvodu totiž sám zmiňován jako muž, který měl schopnost vybudovat své panství kromě své síly i díky tomu, že měl dobré vztahy s blíže nezmiňovaným vládcem. Tím nese prvky boha příslušejícího k náboženství jak monoteistického, tak polyteistického typu. Jeho dobrodiním vzniklá ulička, v anglickém překladu nazvaná Gabalawi Alley, je v celé oblasti v muqqadamské poušti nejdelší, ale není jediná. Tato symbolika může naznačovat, že Stvořitel nedal vzniknout jen a pouze jedné skupině lidí, ale už při stvoření přál jinakosti či pestrosti. A toto spěje k upevnění jakéhosi stmelujícího ustavujícího bodu budoucího dialogu uvnitř rozmanitosti. Takové východisko Zdenka Sokolíčková nalézá v hodnotě rovnosti svobody a pokory ve vztahu k přírodě.⁵⁸ Muslimským autorem popisovaný prapůvodní Bůh má prvky starozákonního Hospodina, Elohima, který má rád příběhy. Je nelítostný a je přísnější než novozákonní Bůh, kterého známe my. I potom Alláh je milosrdný.

Mahfouz nám svou volnou symbolikou přibližuje počátek lidstva osobou Gabalawiho, jenž dává vzniknout dalším generacím obyvatelstva uličky, která znamená svět, skrze svého syna Adhama a svého druhého syna Idrise, symbolizujícího Lucifera. Autorem myšlený svět je tedy světem lidí, kteří zcela nepokrytě pocházejí z potomků Adhama, coby Adama z ráje a Idrise, tedy d'ábla. Mahfouzův člověk symbolizuje manicheismus dobra a zla.

Souboj člověka s pokušením zosobňuje postava Umaimy, Adhamovy ženy, která se snaží přimět Adhama udělat něco, o čem je jeho vlastní superego bytostně přesvědčené, že je špatné. Byť by to znamenalo poznat svoji budoucnost.⁵⁹ Mohl ten rozhovor ukončit, kdyby si to přál, protože tohle byla šikmá plocha. A pravdou bylo, že svou ženu nechal takhle pokračovat proto, že část jeho samého potřebovala její podporu.⁶⁰ Po svém provinění Adham s Umaimou skončí vyhození v pusté poušti. Aby mohli žít svou přirozenost, která znamená směřování k dobru, tak chtějí být nablízku dobro symbolizujícího sídla. A to i přesto, že to pro ně zároveň znamená usídlit se i v blízkosti ještě před nimi do pouště vyhnaného Idrise, který symbolizuje d'ábla.

58 srov. František Petr Burda, *Za hranice kultur*, Brno: CDK, 2016 s. 90

59 srov. Naguib Mahfouz, *Children Of The Alley*, New York: Anchor books, 1996, s. 34

60 srov. Naguib Mahfouz, *Children Of The Alley*, New York: Anchor books, 1996, s. 36

„Neměli bychom chodit příliš daleko od sídla,“ řekl nejistě, „i kdybychom měli skončit poblíž Idrisovy chýše. Jinak bychom byli úplně sami vydáni na milost a nemilost této pouště.“⁶¹

3.1 Gabal

Mahfouz si Gabala vybral coby postavu představující starozákonního proroka Mojžíše, a tedy symbol judaismu. Přestože byl svými pěstouny vychován v prvotřídním prostředí dozorcova domu a od jeho náhradní matky se mu dostávalo štědře lásky a péče, v dospělosti se Gabal rozhodne přesídlit mezi své pokrevní příbuzné, byť to znamená dobrovolně jít žít mezi nužný lid Al Hamdanu. O ostatní lid uličky se Gabal nezajímá. Cítí, že se ho osobně týká utrpení Al Hamdanů, protože si stále více uvědomuje, že i on sám je jedním z nich. Důležitější je pro něho vědět, kým je, a žít svou skutečnou identitu než všechn ten luxus, který má kolem sebe doma. Chce patřit mezi své lidi a být legitimní součástí svého rodu. Míra uskutečňování pravé identity, pravého obrazu sebe sama, závisí i na spodobování se s Bohem⁶² a Gabal věděl, že podle Stvořitele mají rovné právo na podíl z panství všichni Al Hamdanové. „*Krmí-li sytý hladového, se sousty nepospíchá*“⁶³ a Gabal si vědomoval nespravedlnost v rukou svého otčima, který ovládá vše a ostatním nezbyvá nic než jen být.

Gabal pojal za ženu dívku, která ho okouzila na tržišti a náhodou byla i dcerou Balqitiho, zaklánače hadů, který se Gabala ujal v prostředí svého nuceného exilu. „*Kdo žije s cizinci čtyřicet dní, stává se jedním z nich*.“⁶⁴ Sňatek Gabala a Shafiqy byl tedy založen na jejich vzájemné hluboké lásce, a zároveň proběhl k veliké radosti nevěstina otce. Absolutně transkulturní entitou je láska dvou lidí, která kvete navzdory kultuře.

V Gabalově době je velký Gabalawi, kterého osobně nikdo neviděl, vnímán jako někdo, kdo, byť je spravedlností samou, tak je zároveň i krutý a neúprosný. Gabal, kterému se nikdy nesnilo, že by ve svém životě Gabalawiho potkal, je jedné noci poctěn jeho návštěvou na poušti. „Ty, Gabale, jsi jedním z těch, kterým lidé důvěřují, na znamení čehož jsi z rozhořčení z útluhu svého rodu utekl před luxusem.“ „A kdo je tvá rodina, než moje rodina? Mají právo na můj majetek, který musí vlastnit, mají lidskou důstojnost, která musí být zachována a život, který musí být snadný.“⁶⁵ „Silou všichni porazíte nespravedlnost a dosáhnete svých práv a budete mít

61 srov. Naguib Mahfouz, *Children Of The Alley*, New York: Anchor books, 1996, s. 43

62 srov. František Petr Burda, *Za hranice kultur*, Brno: CDK, 2016 s. 214

63 Charif Bahbouh a Martina Bahbouhová, *365+1 arabské přísloví a mudrosloví*, Brandýs nad Labem- Stará Boleslav: Dar Ibn Rushd, 2001, s. 63

64 Charif Bahbouh a Martina Bahbouhová, *365+1 arabské přísloví a mudrosloví*, Brandýs nad Labem- Stará Boleslav: Dar Ibn Rushd, 2001, s. 25

65 srov. Naguib Mahfouz, *Children Of The Alley*, New York: Anchor books, 1996, s. 145

dobrý život.“⁶⁶ Toto povzbuzení od Všemohoucího učiní Gabala v jeho příštím boji doslova nesmrtelným.

3.2 Rifaa

Další osobou, která utváří Mahfouzův příběh, je Rifaa a člověk v něm tuší Ježíše Krista. Řada následných symbolik v ději nás v tom i utvrzuje a z autorova líčení má Rifaa ve své letoře i jemnost, uměřenost, vysokou inteligenci či moudrost. Každopádně podobenství Ježíše Krista se zdá být našim obvyklým představám jaksi vzdálené. Tato diference není zřejmě způsobena umělcovými vzletnými licencemi,⁶⁷ ale patrně rozdílem v jeho pojetí této osoby, kdy postava Rifaa, v očích Evropana symbolizující pantokratora, není v Egypt'anově očích nikým jiným než jen jedním z proroků. V pro potřeby románu zjednodušeném pohledu na duchovní dějiny po prvním proroku Mojžíšovi přichází jako druhý prorok Ježíš, aby přišel třetí a poslední prorok Muhammad.

Symbolická postava „pouhého“ proroka Rifaa tedy tady ani nemá ambice symbolizovat syna člověka, a zároveň syna Božího, který tím, že svého bližního miluje, tak mění situaci a najednou tu máme obraz člověka jako individuálního jedince s vlastní neopakovatelností, nenahraditelností a nezastupitelností. Člověka s vlastní důstojností, která nemůže být nikým, ničím a nikdy zpochybněna.⁶⁸ Naguib Mahfouz líčí Rifaa jako mladého muže, který mimo jiné dostává zajímavé šance oženit se, ale on, zaneprázdněný uzdravováním chudých lidí od démonů se něčemu takovému brání. „*Zbrklý muž, mrtvý muž.*“⁶⁹ Až později, když jsou muži v jeho věku už dávno otcové, se i Rifaa ožení s nestoudně krásnou Yasmine. Udělá to, ale jenom proto, že tato dívka ze sousedství byla přistižena při smilstvu s gangsterem a Rifaa ochotný synkatabáze, aby ji zachránil před lynčujícím davem, si ji vezme za ženu. Dav se tedy rozejde a nakonec i halekání kramářů a výkřiky dětí v uličce utichnou a zůstane jen melodie a bubnování z dálky a křik ženy, kterou její manžel bije.⁷⁰ Zde vidíme, že každá kultura v sobě nese implicitní antropologii, od které se odvíjí způsob chápání člověka, způsoby vztahů mezi

66 srov. Naguib Mahfouz, *Children Of The Alley*, New York: Anchor books, 1996, s. 145

67 Alegorické líčení, tedy líčení obrazně symbolizující nějakou ideu, událost, postavu apod., dává každému čtenáři určitý prostor pro jeho vlastní, subjektivní jakousi mentální reprezentaci toho, co se v knize dočítá. A tento román, který Naguib Mahfouz napal v arabštině, ze které byl přeložený do angličtiny, jsem si ještě já sám překládal do češtiny. Takže, když necháme stranou dvě mentální reprezentace Mahfouzových alegorií za sebou, tak navíc román prodělal proces traditore-traditore (zmiňováno výše) vlastně na kvadrát.

68 srov. František Petr Burda, *Za hranice kultur*, Brno: CDK, 2016 s. 204

69 Charif Bahbouh a Martina Bahbouhová, *365+1 arabské přísloví a mudrosloví*, Brandýs nad Labem- Stará Boleslav: Dar Ibn Rushd, 2001, s. 42

70 srov. Naguib Mahfouz, *Children Of The Alley*, New York: Anchor books, 1996, s. 186

lidmi, ale také pohled na lidskou nouzi, bolest a utrpení.⁷¹ Ženatý Rifaa svou manželku miluje tak, jako miluje každého živého tvora v uličce, a s krásnou Yasmine má nekonzumované Josefské manželství.

I k Rifaovi promlouvá Gabalawi a říká mu, že: „Gabal splnil svůj úkol a myslím si o něm dobré, ale věci se zhoršily – je to ohavnější než předtím.“⁷² Rifaa se ho ptá „co můžu proti těm gangsterům dělat? Jsem slabý.“ „Slabý muž je hlupák, který nezná svou sílu, a já pro hlupáky nemám žádnou lásku.“⁷³

„*Napravit špatný lid je někdy snazší a rychlejší než napravit špatného vladaře*“⁷⁴ a Rifaovi se také daří jeho bližní vést po správné cestě životem. Může se nám zdát, že za jeho života ho Gabalawi příliš nepodpořil, ale po jeho násilné smrti, kdy se Rifaa těší úctě, o které se mu za života nesnilo, je opěvován, a nejvíce se zpívá o tom, jak Gabalawi vyzvedl jeho tělo a pohřbil ho ve své bájné zahradě.

3.3 Qassem

Nebude překvapením, že ze všech tří náboženských protagonistů přál egyptský autor nejvíce Qassemovi, představiteli Muhammada. Qassem už od raného dětství, byť sirotek, byl milován svým strýcem, který se mu stal otčímem. Byl bystrý, zvědavý a neohrožený, měl v uličce hodně přátel, a přátele měl i v okolních uličkách. „*Ptákům dávají sílu křídla, lidem přátelé.*“⁷⁵ Byl hloubavý, když porovnával láskyplnou péči, kterou věnoval kůzlatům a jehňatům, s urážkami, kterých se lidem z uličky dostávalo od arogantních gangsterů.⁷⁶ Vzhlížel ke svému dědečkovi Gabalawimu a byl pyšný na jeho prestiž. Zakládal si na původu a historii uličky, nosil ji v srdci a uznával i Gabala a Rifaa. Nevěděl, co říci, když někteří lidé mluvili o Gabalovi a jiní o Rifaovi, nebo co dělat, když se jejich řeč změnila v pochlebování nebo zlomyslnost, či hašteřivost.⁷⁷ Vůči Gabalawimu pociťoval nekonečnou úctu a cítil se být jeho za hrob věrným služebníkem. Jako pasáček ovcí vnímá, že jeho ovce, ať už patří bohatým či chudým, lidem z jeho čtvrti, či z čtvrti Rifaa nebo Gabal, pasou se v bratrství, na rozdíl od vzájemného chování jejich majitelů. Qassemovi dává spisovatel do vínku samé žádoucí vlastnosti, a i zvýšenou

71 srov. František Petr Burda, *Za hranice kultur*, Brno: CDK, 2016 s. 203

72 srov. Naguib Mahfouz, *Children Of The Alley*, New York: Anchor books, 1996, s. 202

73 srov. Naguib Mahfouz, *Children Of The Alley*, New York: Anchor books, 1996, s. 203

74 Charif Bahbouh a Martina Bahbouhová, *365+1 arabské přísloví a mudrosloví*, Brandýs nad Labem- Stará Boleslav: Dar Ibn Rushd, 2001, s. 74

75 Charif Bahbouh a Martina Bahbouhová, *365+1 arabské přísloví a mudrosloví*, Brandýs nad Labem- Stará Boleslav: Dar Ibn Rushd, 2001, s. 18

76 srov. Naguib Mahfouz, *Children Of The Alley*, New York: Anchor books, 1996, s. 260

77 srov. Naguib Mahfouz, *Children Of The Alley*, New York: Anchor books, 1996, s. 254

vnímavost na pozitivní okolní zpětnou vazbu. Qassem stoupne v očích soukmenovců z uličky, a tím více pak v těch svých, po svém nápadu na vyřešení svízelné situace v souvislosti s loupeží v uličce (díky němu se povede zachránit čest jeho uličky, a zároveň zabránit krveprolití). „*Vnitřnosti ovce poznáme, když ji zařizneme, rozum člověka poznáme, když promluví.*“⁷⁸ Qassemovi teď přeje štěstí a při přijímání různých gratulací se s ním štěstím točí celý svět. „Když se směje štěstí, můžou se smát všichni, dokonce i chudí.“⁷⁹

Na šťastného mladého muže zaostří věkově starší bohatá vdova Qammar, jejíž ovečku Qassem chodí pást. Qammar je na něho milá, což mladému muži otevírá srdce, a rok po svatbě se jim narodí malá Ihsan. Qammar je s Qassemem velmi šťastná, naprosto mu důvěřuje a uděluje mu právo disponovat veškerým jejím majetkem. Jejím manželovi se daří s ním velmi dobře pracovat a po smrti Qammar si už nedovede představit, že by se mohl ještě někdy znovu oženit. Tak moc ji ctil a miloval. Ale protože muž jeho postavení nemůže zůstat sám, je mu nabídnuta za manželku bystrá, mladá a pečující dívka, dcera jeho přítele. Dvanáctiletá Badriya, pohledem arabské kultury už nubilní, je afrodiasická dívka s krásnými rysy, z nichž vyzařuje čílost.⁸⁰

Qassemu oslovuje služebník Gabalawiho, který v poušti sleduje každou maličkost, a pošle ho za Qassemem, kterého si vybral kvůli jeho moudrosti v den oné loupeže. Předá mu poselství, že všichni lidé z uličky jsou rovným dílem jeho vnoučata, panství je rovným dílem jejich dědictvím a gangsterství je zlo, které musí být odstraněno. „Proč mi to říká?“ „Protože to můžeš zařídit.“⁸¹ Qassemu toto povzbuzení od Všemohoucího učiní v jeho příštím boji ve své podstatě nesmrtelným, podobně, jako svou, vlastně magickou, silou Gabalawi v minulosti vyzbrojil Gabala.

3.4 Arafa

Ve srovnání s předchozími proroky je Arafa jen jakýsi lékárník, chemik a konstruktér novátorských vynálezů. Gangsterovi, který mu dává najevo hned po jeho příchodu do uličky, že právě i Arafu zahrnuje svého katastru plátců výpalného, s arogantním smíchem říká: „Nejsem žádný žebrák, pane. Jsem Kouzelník, kterého znají miliony lidí!“⁸² „*Každý jde*

78 Charif Bahbouh a Martina Bahbouhová, *365+1 arabské přísloví a mudrosloví*, Brandýs nad Labem- Stará Boleslav: Dar Ibn Rushd, 2001, s. 46

79 srov. Naguib Mahfouz, *Children Of The Alley*, New York: Anchor books, 1996, s. 272

80 srov. Naguib Mahfouz, *Children Of The Alley*, New York: Anchor books, 1996, s. 322

81 srov. Naguib Mahfouz, *Children Of The Alley*, New York: Anchor books, 1996, s. 287

82 srov. Naguib Mahfouz, *Children Of The Alley*, New York: Anchor books, 1996, s. 368

za slávou, i když cesta k ní je samý hrbol.“⁸³ Při návratu po své dlouhé nepřítomnosti si s sebou do uličky Al-Rifaa mimo svých speciálních znalostí a dovedností přináší zpět i své bolavé místo ze svého dětství. Byl vysmíván kvůli tomu, že ho matka porodila, aniž by zároveň byl známý jeho otec. Arafa má ve svém sklepě jakousi ordinaci, kde lidem prodává lektvary na jejich neduhy. „Všichni, kdo ke mně přicházejí, jsou na mě zcela závislí a jejich štěstí je v mých rukou.“⁸⁴

Arafa si najde Awatif, dívku, které dokáže svým medikamentem vyléčit její jakýsi chronický zánět oka, který ji celou dobu hyzdil. Stane se z ní půvabná žena, a tak také padne do oka i obávanému gangsterovi. Arafovi se naštěstí podaří s moudrou Awatif rychle oženit první, ale ani tak není jeho pozice v uličce nijak silná.

Ke Gabalawimu Arafa nikterak nevzhlíží, naopak, do božského paláce se vloupá s vidinou možnosti ukrást tam návody na nějaké ještě lepší magie, než jsou ty, kterými disponuje sám. Opakovaným spácháním Adhamova prvotního hříchu chce Arafa, trpící spasilským syndromem, přinést lidem trvalou spravedlnost. Místo toho svým počínáním zapříčiňuje Gabalawiho smrt. Je nezpochybnitelné, že Arafa symbolizuje technologický pokrok, ale zároveň v lidech ubíjí jejich spiritualitu. Stejně jako ji v lidech ubíjí technologický pokrok samotný.

83 Charif Bahbouh a Martina Bahbouhová, *365+1 arabské přísloví a mudrosloví*, Brandýs nad Labem- Stará Boleslav: Dar Ibn Rushd, 2001, s. 51

84 srov. Naguib Mahfouz, *Children Of The Alley*, New York: Anchor books, 1996, s. 374

4 Role beletrie pro transkulturní komunikaci

Hraje nějakou roli pro transkulturní komunikaci beletrie? Bezpochyby ano a čím déle se otázkou budeme zabývat, položíme-li si ji, tím nám patrně bude vycházet její role větší a budou nás napadat různé důvody, proč tomu tak je. Beletristické knihy obsahují umělecká sdělení, a tedy s námi mluví. Pokud bychom nechali stranou myšlenku, že s knížkou při jejím čtení vstupujeme do vzájemného rozhovoru, tak u knížky jde o specificky jednostrannou komunikační platformu. Jak je to ale konkrétně u beletrie? Na rozdíl od literatury faktu, kde mnohdy věci mohou být pro běžného smrtelníka ve své šíři takřka neuchopitelné a nezapamatovatelné, je beletrie literární formou, která nám při porozumění a vštěpování si jinak velmi složitých myšlenkových konceptů může se svým příběhem posloužit daleko lépe.

Kupříkladu ve Starém zákoně se nám pravda ukazuje v příbězích a je to patrně jediný způsob, jak člověku tyto důležité a zásadní otázky, které jsou zde po staletí v konkrétně této formě uchovávány, dostatečně doširoka rozevřít. V biblickém příběhu se kupříkladu do dané postavy dokážu já sám vcítit, a tím tomu, co mi je sdělováno, mám možnost do hloubky porozumět. A je to díky tomu, že mi bylo umožněno danou situaci z té knížky jaksi osobně prožít. Oproti pouze sterilní deskripci literatury faktu můžeme skrz beletrii pregnantní problematiku zaznamenávat lépe i pomocí pocitů a emocí. A co jiného má člověk uskutečňovat především právě srdcem, když ne transkulturní komunikaci? Jde totiž o empatii či sympatii, kterou vysíláme z našeho hlediska či východiska, které je pracně a jen krátkodobě osvobozené, i osvoboditelné, od zažitých vlivů naší vlastní kultury.

Vedle oné své, pro transkulturní komunikaci jako na míru šité, jakési srdečnosti je to z oblasti literatury opět konkrétně beletrie, která nám poskytuje ještě další unikátní transkulturní službu. Je-li totiž cizokrajná, nebo je-li jejím autorem příslušník jiného civilizačního či kulturního okruhu, pak nám taková beletrie může zároveň sloužit i jako dokument, kdy nám její text, paralelně s líčením příslušného nějakého jeho například příběhu, představuje jinou, cizí kulturu čili kulturně nějakým způsobem odlišné pojetí života, světa a místa člověka v něm. A transkulturní komunikaci, která na nás může z pera cizokrajného spisovatele doslova i přímo proudit, jsme-li správně naladěnými příjemci čili transkulturně erudovanými zájemci o toto. Na tomto principu poznávání odlišné kultury vnímám jako důležitou věc naše jakési postřehnutí skutečnosti, že v té jinakosti nalézáme vlastně stejnost, když objevujeme, že my lidé, byť jsme příslušníci všech možných kultur, nakonec máme totožné starosti, tužby, problémy, obavy i radosti. Postřehnutí stejnost navzdory odlišnosti a porozumění navzdory kulturní jinakosti.

To, co nás bude limitovat, je samozřejmě jiný jazyk, respektive forma překladu. Italské úsloví *traduttore traditore* znamená „překladatel zrádce,“ a je pravda, že bez svého příslušného jazyka je kultura ve své celistvosti nepřenositelná. Ale i tak nám z ní ještě spousta zbývá a krásná literatura, máme-li ten luxus mít na ni čas, nám teoreticky může umožňovat popojít trochu dál od hledisek naší vlastní kultury.

Závěr

Na začátku své bakalářské práce jsem se zaměřil na autora Nobelovou cenou vyznamenaného alegorického románu *Awlád háratiná*, na jeho vzdělání a kariéru, jeho ostatní literární tvorbu a na literární vzory, které ve své spisovatelské profesi Naguib Mahfouz měl. Významným zdrojem pro tuto kapitolu mi byla kniha Jaroslava Oliveria *Moderní literatury arabského Východu* a jako inspirace mi posloužila zdařilá bakalářská práce mé plzeňské kolegyně Terezy Sopkové.

Po přiblížení autora jsem stručně shrnul děj, abych ho následně interpretoval jako transkulturní pohled na duchovní dějiny lidstva. Každá z kultur v knížce sama sebe přesahuje k transcendenci a každá z nich má tedy přesah směrem ke Gabalawimu, specificky symbolizovaného Pánaboha nás všech.

V další části jsem se v jednotlivých podkapitolách věnoval charakteristikám do díla zahrnutých náboženských proroků. Zmiňoval jsem problematiku vztahu těchto proroků k jejich ženám, a především pak jejich vztah k samotnému Gabalawimu. Přičemž proměny tohoto vztahu/těchto vztahů jsou pro román z mého pohledu klíčové, tak jako je klíčový vztah člověka k Bohu u třech v románu symbolizovaných monoteistických náboženství. Role vztahu k Bohu v knížce v jejím závěru upadá, v epoše vynálezů jakéhosi čtvrtého proroka, tedy u Arafy. Arafa nakonec Boha dokonce usmrtí, a tím ztíží až znemožní budoucí šance lidstva na uzdravení jejich společenského systému pomocí spirituálního étosu. Tento jediný je zde myšlený, že by lidem umožnil dobrovolně omezit, ba možná na minimum zredukovat jejich nastupující technologickou sílu, aby se pro ně samé nestala v budoucnu záhubou.

V páté kapitole jsem nastínil můj osobní pohled na roli beletrie pro transkulturní komunikaci. Beletrie je pro zaznamenávání a objasňování idejí transkulturní komunikace způsobem šikovným zejména díky tomu, že tuto poměrně složitou problematiku umožňuje vykládat nenásilnou a čitelnou sdělovací formou, která je potom ve výsledku pro čtenáře i lépe srozumitelná. Zakomponování transkulturní problematiky do čtivého a zajímavého příběhu se zdá tedy být velice dobře funkčním komunikačním kódem, a tím je role beletrie pro transkulturní komunikaci nakonec důležitější, než by se zpočátku mohlo zdát.

Závěrem je třeba říci, že kniha *Awlád háratiná* je velmi zajímavá a na přemýšlení i mimo úroveň „tady a teď“ náročná a je mimo jiné pro člověka (nebo alespoň pro mě byla) nástrojem, který skýtá možnost dívat se na svět jinými očima, než jsou ty, které patří pouze jedincově domácí kultuře a jsou tedy jen provinční a etnocentrické.

Knihá Awlád háratiná dává na jednu stranu vycítit, že autor by chtěl jím vytvořeným lidem dopřát nerušenou participaci jejich přirozené spirituality na jejich štěstí. Jejich spiritualita by jim dokázala sunout jejich společnost lepším směrem a spisovatel „svým“ lidem jakoby drží palce. On jim fandí při procesu rozvoje jejich společenství směrem k lidštějším principům, na kterých by mohla stanout jeho vnitřní stavba a které by jím popisovanému lidu přinesla kýženou sociální spravedlnost. Autor knihy se pohybuje v jakémisi manicheismu, kdy je z něho cítit veliká skepse a ruku v ruce s jeho skepsí je z něho současně cítit i nějaký druh naděje a energie.

Bibliografie

Literatura

- BAHBOUH, Charif, BAHBOUHOVÁ, Martina: 365+1 arabské přísloví a mudrosloví, Brandýs nad Labem – Stará Boleslav: Dar Ibn Rushd. 2001
- BURDA, Petr František: Za hranice kultur, CDK Brno 2016
- CULLER, Jonhatan: Krátký úvod do literární teorie, Brno: Host, 2002
- FRYE, Northrop: Anatomie kritiky, Brno: Host, 2003
- LAKOFF, George – Johnson, Mark: Metafory, kterými žijeme, Brno: Host, 2014
- MAHFOUZ, Naguib: Children of Gebelawi, Přeložil do Aj Philip Stewart, London: Portsmouth Heinemann, 1981
- MAHFOUZ, Naguib: Children of the alley, Přeložil do AJ Peter Theroux, New York: Anchor books, 1996
- MAHFOUZ, Naguib: Skandál v Káhiře, Přeložil Jaroslav Oliverius, Praha: Odeon, 1968
- MURPHY, Robert Francis: Úvod do kulturní a sociální antropologie, Praha: SLON, 1998
- NEWTON, Kenneth M.: Jak interpretovat text. Kritický úvod do teorie a praxe literární interpretace, Olomouc: Periplum, 2008
- OLIVERIUS, Jaroslav: Moderní literatury arabského Východu, Praha: Karolinum, 2015
- OLIVERIUS, Jaroslav: Romány Naguiba Mahfouze, in: Mahfúz, Nagíb: Skandál v Kahiře, Přeložil J. Oliverius, Praha: Odeon, 1968, s. 183-190
- OLIVERIUS, Jaroslav: Svět klasické arabské literatury, Brno: Atlantis, 1995
- ONDRÁŠ, František: Arabský román. Vznik a vývoj uměleckého žánru (1830–1930), Praha: FF UK, 2017
- SOKOLÍČKOVÁ, Zdenka: Výzvy pro transkulturní komunikaci, Ostrava: Moravapress, 2014
- SOPKOVÁ, Tereza: Egyptské střední vrstvy v Káhiře v literárním díle Nağība Maḥfūze, FF Západočeské univerzity v Plzni, 2018

Ostatní zdroje

Nagib Mahfúz. *Databáze knih* [online]. [cit. 2022-11-10]. Dostupné z:
<https://www.databazeknih.cz/zivotopis/nagib-mahfuz-613>

Nagib Mahfúz. *Osobnosti.cz* [online]. [cit. 2022-11-09]. Dostupné z:
<https://zivotopis.spisovatele.cz/nagib-mahfuz.php>